

Asia: VN/25525/2023

## **Luonnos valtioneuvoston periaatepäätökseksi kansallisesta ohjelmasta demokratian ja osallistumisen edistämiseksi (demokratiaohjelma)**

### **Lausunnonantajan lausunto**

#### **Saate lausunnolle ja/tai koko periaatepäätösluonnosta koskevat yleiset huomiot**

Keravan kaupunki kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston periaatepäätökseksi kansallisesta ohjelmasta demokratian ja osallistumisen edistämiseksi. Yleisesti Keravan kaupunki pitää hyvänä, että demokratian ja osallistumisen edistämiseksi tehdään linjauksia ja toimenpiteitä valtiotasolla.

Demokratiaohjelman luonnoksen tavoitelinjaukset ovat hyvin ylätasoisia, eikä niistä käy ilmi asian edistämisestä vastaavaa vastuutahoa. Ohjelmassa mainitaan, että toimenpiteet, vastuutahot ja ohjelman toimeenpanon aikataulut määritellään tarkemmin toimeenpanosuunnitelmassa periaatepäätöksen jälkeen. Keravan kaupungin näkemyksen mukaan on erityisen tärkeää, että toimenpiteet ja vastuutahot ovat määritelty toimeenpanosuunnitelmassa riittävän selkeästi, jotta kunnilla on käsitys, mitä toimenpiteitä heiltä konkreettisesti odotetaan kansallisen demokratian ja osallistumisen edistämisen toimeenpanossa. Lisäksi toimeenpanosuunnitelmassa tulisi olla valmiita malleja ja materiaaleja kuntien käyttöön erilaisten toimenpiteiden toteuttamiseksi. Muuten on vaarana, että demokratiaohjelman toimeenpano jää vajavaiseksi kuntien resurssien ollessa vähäiset etenkin keskikokoisten ja pienten kuntien osalta. Tämä tulee ottaa huomioon myös ohjelman arvioinnin näkökulmasta. Jos kuntaa velvoitetaan arvioimaan ja raportoimaan toimenpiteiden toteutumista, tulee kuntien käytössä olla valmis arviointikehikko, joka tekee samalla arvioinnista yhteismitallista.

### **LUKU 3.1 Edistämme äänestysaktiivisuutta**

#### **Yleiset huomiot**

-

**Tavoitelinjaus 1: Etsimme keinoja lisätä erityisesti nuorten äänestysaktiivisuutta sekä tasoittaa väestöryhmien ja alueiden välillä havaittuja eroja äänestysaktiivisuudessa ja pysäyttää eriytymiskehitys.**

Keravan kaupunki pitää hyvänä, että nuorten aikuisten äänestysaktiivisuuden lisääminen on nostettu ohjelmassa keskeisesti esiin. Myös vieraskielisten äänestäjien osallisuuden kehittämiseen on panostettava. Useissa kulttuureissa vaalien järjestämiseen tai lopputulokseen ei luoteta, joka voi vaikuttaa äänestysinnostukseen tai uskallukseen äänestää myös Suomessa. Vaalien järjestämisen yhteydessä tulee panostaa yhä enemmän aktiiviseen tiedottamiseen vaalien eri vaiheista sekä viestinnän selkokielisyyteen.

**Keskeisiä toimenpiteitä:**

- **ymmärrettävä ja saavutettava vaalitiedotus ja -viestintä,**
- **äänestyspaikkojen saavutettavuuden ja esteettömyyden varmistaminen,**
- **kuntien kannustaminen kuulemaan nuoria ja huomioimaan eri ikäryhmiä äänestyspaikkojen sijoittelussa,**
- **yhteistyö kansalaisjärjestöjen ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa erityisesti ensi kertaa äänestävien nuorten aikuisten ja muita heikommassa asemassa olevien äänioikeutettujen tavoittamiseksi.**

-

**Tavoitelinjaus 2: Lisäämme lasten ja nuorten mahdollisuuksia saada tietoa vapaiden vaalien merkityksestä ja harjoitella äänestämistä.**

Demokratiakasvatuksen vahvistaminen kouluissa on tärkeä näkökulma, jolla voi olla vaikutusta nuorten aikuisten äänestyskäyttäytymiseen. Lapsille ja nuorille tulee tarjota mahdollisuuksia harjoitella äänestämistä peruskoulussa ja tietyiltä osin harjoittelun voi aloittaa jo varhaiskasvatuksessa. Tämänkin asian toimeenpanossa olisi tärkeää, että kunnilla olisi käytettävissä valmiita malleja ja materiaaleja, joita hyödyntää demokratiakasvatuksessa. Demokratiaohjelmassa ja toimeenpanosuunnitelmassa on tärkeää huomioida myös vieraskieliset lapset ja nuoret. Monikanavaisuuden merkitys nuorten osallisuuteen on tuotu ohjelmassa hyvin esille (digitaalinen toimintaympäristö).

**Keskeisiä toimenpiteitä:**

- **yhteistyö ja vuorovaikutus valtioneuvoston, hyvinvointialueiden ja kuntien, kirjastojen, koulujen, oppilaitosten ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken,**
- **lapsi- ja nuoriystävällisen, saavutettavan, ymmärrettävän ja puoluepoliittisesti neutraalin tiedon tuottaminen ja viestintä vaaleista, eri hallintotasojen tehtävistä, puolueiden arvoista ja äänestämisestä niissä kanavissa missä lapset ja nuoret viettävät aikaansa ja osana demokratiakasvatusta.**

## LUKU 3.2 Vahvistamme lasten ja nuorten osallisuutta

### Yleiset huomiot

**Tavoitelinjaus 3:** Vahvistamme kuntien ja hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen asemaa sekä yhteistyötä ja vuorovaikutusta muiden lapsia ja nuoria edustavien toimielinten, kuten oppilas- ja opiskelijakuntien, ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten parissa työskentelevien toimijoiden kanssa.

Ei lausuttavaa.

### Keskeisiä toimenpiteitä:

- kuntalain ja hyvinvointialuelain toimivuuden arviointi nuorisovaltuustoja koskevien säännösten osalta,
- tuki ja koulutus kuntien, hyvinvointialueiden sekä koulujen ja oppilaitosten henkilöstölle niin yleissivistävässä kuin ammatillisessa koulutuksessa.

**Tavoitelinjaus 4:** Vahvistamme lapsi- ja nuoriystävällistä osallistumista ja kuulemista heitä itseään koskevissa asioissa.

Lasten ja nuorten osallistamiseen ja kuulemiseen liittyvien kansallisten käytänteiden, materiaalien ja menetelmien kehittäminen on tärkeä toimenpide ohjelmassa. Lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen edistämiseksi kuntien työntekijöiden säännöllinen kouluttaminen eri menetelmistä ja käytännöistä esimerkiksi Kuntaliiton tai Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toimesta helpottaisi arjen työtä kunnissa sekä mahdollistaisi laadukkaamman toimeenpanon.

### Keskeisiä toimenpiteitä:

- lasten ja nuorten kuulemisen ja osallistumisen merkityksen painottaminen avoimen lainvalmisteluprosessin kehittämisessä,
- viranhaltijoiden tukeminen ja kuulemis- ja vuorovaikutusosaamisen lisääminen,
- jo olemassa olevien lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen rakenteiden tehokkaampi hyödyntäminen valmistelussa ja päätöksenteossa,
- hyvien käytänteiden kokoaminen ja levittäminen,
- osallistumis- ja kuulemistöimien vaikuttavuuden arvioinnin, mittaamisen ja seurannan kehittäminen sekä sidosryhmäviestintä osallistumisen tuloksista.

## LUKU 3.3 Kehitämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyviä käytäntöjä

### Yleiset huomiot

**Tavoitelinjaus 5: Vahvistamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen jatkumoa eri kouluasteiden välillä varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ja tiivistämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen tason yhteistyötä, koordinointia ja seurantaa.**

Keravan kaupunki näkee koulujen ja oppilaitosten roolin erityisen merkityksellisenä demokratiakasvatuksessa ja samanaikaisesti yhteiskunnan resilienssin vahvistamisessa. Toimivan ja turvallisen yhteiskunnan kannalta on hyvä, että medialukutaidon merkitys on huomioitu ohjelmassa osana demokratiakasvatusta. Luonnoksessa varhaiskasvatus on rinnastettu perusopetukseen oppimistavoitteiden osalta. Varhaiskasvatuksessa lapsille ei aseteta oppimistavoitteita, joten varhaiskasvatuksen osalta nämä voisivat ohjelmassa olla esimerkiksi toiminnallisia tavoitteita.

#### Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen kehittämisen koordinoinnin ja seurannan kehittämistyö yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten toimijoiden, kuten Opettajankoulutusfoorumin, yliopistojen ja korkeakoulujen, Opetushallituksen sekä vapaan sivistystyön toimijoiden kanssa,
- mitattavissa olevan seurantatiedon kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta koskevien, opetussuunnitelmien ja tutkinnon perusteissa määriteltyjen oppimistavoitteiden toteutumisesta varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen opetuksessa.

**Tavoitelinjaus 6: Parannamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen sekä opetusmateriaalien ja -menetelmien laatua ja saatavuutta kansallisesti.**

Ei lausuttavaa.

#### Keskeisiä toimenpiteitä:

- jo olemassa olevien hyvien käytäntöjen, materiaalien ja menetelmien skaalaaminen ja levittäminen valtakunnallisesti varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle
- demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen käytännön toteuttamisvaihtoehtojen ja ratkaisumallien kehittäminen yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten sidosryhmien, kuten kolmannen sektorin toimijoiden, vanhempien ja muiden lähiyhteisötoimijoiden kanssa.

**Tavoitelinjaus 7: Vahvistamme siviilipalveluskoulutukseen, kotoutumiskoulutukseen, monikieliseen yhteiskuntaorientaatioon sekä varusmiespalvelukseen osallistuvien tietämystä ja osaamista demokratiasta.**

Keravan kaupunki pitää tärkeänä, että tietämystä ja osaamista demokratiasta vahvistetaan myös muualla kuin lasten ja nuorten keskuudessa. Maahanmuuttajien demokratian osaamisen ja tietämyksen vahvistamisen tulee ulottua myös pidempään maassa olleisiin. Tällöin osaamisen ja tietämyksen kehittäminen voi olla helpompaa kuin kotoutumiskoulutuksen alkuvaiheessa. On oleellista huomioida, että kotoutumiskoulutuksiin ja yhteiskuntaorientaatioihin osallistujat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä osallistujien erilaisten taustojen vuoksi, jolloin suunnittelu- ja valmistelutyöhön tulee panostaa. Asia on kokonaisuudessaan hyvin merkittävä, johon tulisi kohdentaa riittävästi määrärahoja sekä selvittää keinot, miten eri ryhmien edustajat saadaan osaksi demokratiakoulutusta.

**Keskeisiä toimenpiteitä:**

- siviilipalveluskoulutuksen, kotoutumiskoulutuksen ja monikielisen yhteiskuntaorientaation sekä varusmiespalveluksen opetussuunnitelmien ja -sisältöjen tarkastelu demokratia- ja osallisuusteemojen näkökulmista.

-

## LUKU 3.4 Vahvistamme hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuuria yhteiskunnassa

**Yleiset huomiot**

-

**Tavoitelinjaus 8: Parannamme monikanavaisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia erilaisten alueiden ja eri väestöryhmien, erityisesti lasten ja nuorten erilaiset osallistumisen edellytykset sekä haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret huomioon ottaen.**

Ei lausuttavaa.

**Keskeisiä toimenpiteitä:**

- uudenlaisten, valtakunnallisten osallistumisen ja vaikuttamisen keinojen ja rakenteiden kehittäminen ja testaaminen,
- jo olemassa olevien osallistumisen rakenteiden vakiinnuttaminen,
- digitaalisten vaikuttamiskanavien lapsi- ja nuorisoystävällisyyden parantaminen ja niiden tunnettuuden lisääminen,
- hallinnon ja kansalaistoimijoiden ratkaisukeskeisen kumppanuuden vahvistaminen erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien tavoittamiseksi sekä vuoropuhelun lisäämiseksi heitä koskevassa päätöksenteossa.

-

**Tavoitelinjaus 9:** Tuemme suoran kansalaisosallistumisen mallien kehittämistä ja dialogisten menetelmien käyttöönottoa päätöksentekoprosesseissa eri hallinnontasoilla.

Ei lausuttavaa.

**Keskeisiä toimenpiteitä:**

- niin sanotun puntaroivan demokratian menetelmien, kuten kansalaisraatien tai -paneelien, sekä dialogisten menetelmien käyttöönotto valtioneuvoston strategisten linjausten valmistelussa ja osana olemassa olevia kuulemisen ja osallistumisen kanavia,
- kansallisten dialogien mallin jatkokehittäminen, dialogien toteuttaminen ja niiden tulosten parempi hyödyntäminen,
- paikallisesti ja alueellisesti kehitettyjen hyvien dialogikäytäntöjen ja -mallien levittäminen valtakunnallisesti,
- eduskunnan, hyvinvointialueiden ja kuntien kannustaminen puntaroivan keskustelun käyttämiseksi päätöksentekonsa tukena.

-

**LUKU 3.5 Kehitämme paikallishallintoa ja varmistamme lähidemokratian toteutumisen**

**Yleiset huomiot**

-

**Tavoitelinjaus 10:** Seuraamme ja edistämme asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumista hyvinvointialueilla ja kunnissa.

Ei lausuttavaa.

**Keskeisiä toimenpiteitä:**

- hyvinvointialueuudistuksen vaikutusten arviointi asukkaiden ja palvelunkäyttäjien tosiasiallisiin osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin kunnissa ja hyvinvointialueilla sekä alueelliseen yhdenvertaisuuteen,
- alueellisen ja paikallisen demokratian kehittäminen ja osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

-

**Tavoitelinjaus 11:** Tuemme demokratian ja osallistumisen näkökulmaa osana alue- ja paikallishallinnon johtamista ja päätöksentekoa.

Ei lausuttavaa.

**Keskeisiä toimenpiteitä:**

- hyvinvointialueiden ja kuntien välisen rajapinnan sekä ministeriöiden välisen työnjaon selkeyttäminen alueellisen ja paikallisen demokratian ja osallistumisen edistämiseen liittyen,
- asukkaiden osallistumisen tarkasteleminen johtamisen ja hallinnon kysymyksenä ja osana päätöksentekoa,
- tietopyynnön sekä kuntalais- ja hyvinvointialuealoitteen tunnettuuden, käytön ja kehittämisen selvittäminen,
- demokratiaosaamisen lisääminen julkisissa palveluissa.

-

## LUKU 3.6 Kehitämme kansallista demokratiapolitiikkaa

**Yleiset huomiot**

-

**Tavoitelinjaus 12:** Jatkamme kansallisen demokratiapolitiikan johdonmukaista kehittämistä perustuen demokratianäkemykseen, jossa perusoikeudet, sananvapaus, oikeusvaltioperiaate, hyvä hallinto, kansalaisten osallistuminen ja korruption kitkeminen nähdään tärkeinä, toisistaan riippuvaisina demokratian elementteinä.

Ei lausuttavaa.

**Keskeisiä toimenpiteitä:**

- demokratiapolitiikan nykyistä tiiviimpi ja systemaattisempi koordinaatio suhteessa esimerkiksi hallinto-, tieto-, media- ja teknologiapolitiikkatoimiin,
- yhteistyö akateemisen tutkimuksen kanssa demokratiapolitiikan tietoperustan ja tietoperusteisen päätöksenteon vahvistamiseksi.

-

**Tavoitelinjaus 13:** Vahvistamme kansallisen demokratiapolitiikan ja demokratian edistämistoimien vaikuttavuuden arviointia, seurantaa ja läpinäkyvyyttä.

Demokratian edistämistoimien vaikuttavuuden arvioinnin, seurannan ja läpinäkyvyyden näkökulmasta on olennaista, että yhtenä toimenpiteenä on demokratiaindikaattorityön kehittäminen, mikä toivottavasti tuottaa jatkossa dataa kuntien käytettäväksi. Tällä hetkellä kuntien käytössä olevista indikaattoreista luotettavimmat tulevat THL:n Terve Suomi -aineistosta, joka on kunnille maksullinen, mutta hyvinvointialueille ilmainen. Tämä asettaa kunnat epätasa-arvoiseen asemaa suhteessa hyvinvointialueisiin. Konkreettinen demokratian, tiedolla johtamisen ja

osallisuuden edistämistoimi olisi se, että jatkossa tällaiset indikaattorit olisivat myös kuntien saatavilla ilmaiseksi. Tästä olisi iso hyöty esimerkiksi kuntien strategiatyössä ja HYTE-työssä.

**Keskeisiä toimenpiteitä:**

- kansallisen demokratiaindikaattorityön kehittäminen,
- osallistuminen Suomen demokratian tilan arviointi- tai auditointityöhön yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa,
- hallituksen demokratiapoliittisista toimenpiteistä ja niiden vaikuttavuudesta viestiminen avoimesti, saavutettavasti ja läpinäkyvästi.

-

## LUKU 3.7 Edistämme demokratiaa Euroopan unionissa ja kansainvälisesti

**Yleiset huomiot**

-

**Tavoitelinjaus 14:** Edistämme demokratiaa ja ihmisoikeuksien toteutumista Euroopan unionissa ja kansainvälisesti, ja vahvistamme näin myös turvallisuutta, vakautta ja kriisinkestävyyttä.

Ei lausuttavaa.

**Keskeisiä toimenpiteitä:**

- demokratiatoimien jatkumon, hyvän hallinnon ja avoimuuden kehittämisen sekä vaaliturvallisuustyön syventämisen edistäminen EU:ssa,
- tietoisuuden lisääminen demokratian ja kansalaisyhteiskunnan tukemiseen suunnatuista EU-rahoituslähteistä kansallisesti,
- aktiivinen vaikuttaminen Euroopan neuvoston roolin kehittämiseen demokratiakysymyksissä,
- osallistuminen Team Europe Democracy -aloitteeseen,
- kehitysyhteistyömäärärahan kohdentaminen strategisesti demokratian, oikeusvaltion, ihmisoikeuksien ja kansalaisyhteiskuntien vapaan toimitilan tukemiseksi huomioiden erityisesti niin kutsuttujen tasapainottavien tai vastapainojen instituutioiden toimintaa.

-

**Tavoitelinjaus 15:** Tiivistämme Suomen kansainvälisen demokratiatyön koordinointia ja kansainvälisten demokratiasuosituksien toimeenpanon seurantaan kansallisella tasolla.

Ei lausuttavaa.

**Keskeisiä toimenpiteitä:**



- valtioneuvoston kansainvälisten demokratia-asioiden koordinaatiojärjestelmän perustaminen,
- kansainvälisten valvontaelinten ja järjestöjen suositusten kansalliseen toimeenpanoon panostaminen.

-

## 1 Tilannekuva: Demokratian tila kansainvälisesti ja Suomessa

### Yleiset huomiot

-

Esitetty tilannekuva on ajantasainen, perustuu tutkittuun tietoon ja antaa kattavan kuvan demokratian tilasta kansainvälisesti ja Suomessa

-

Tilannekuva toimii hyvänä taustoituksena periaatepäätöksessä esitettyihin linjauksiin

-

## 2 Demokratiapolitiikka Suomessa ja Euroopan unionissa

### Yleiset huomiot

-

## 3 Suomen osallistuminen kansainväliseen demokratiayhteistyöhön

### Yleiset huomiot

-

Çoban Henni  
Keravan kaupunki